

EXPUNERE DE MOTIVE

Ororile celui de-Al Doilea Război Mondial, s-au înfățișat omenirii sub cele mai hidoase fețe, fețe schimonosite, în care se putea citi durerea celor mulți și nevinovați, supuși terorii, dar, pe de altă parte, plăcerea diabolică a ocupantului nemilos, asasin, de a ucide, de a devasta, de a profana ceea ce are mai sfânt un popor.

Atrocități ce nu se pot descrie au fost săvârșite de autoritățile militare și civile horthysto – fasciste în Nord-Vestul României, în perioada septembrie 1940 – octombrie 1944, răstimp în care, o parte a Transilvaniei a fost ocupată samavolnic, cu concursul Italiei și Germaniei, de către Ungaria lui Horthy. Cei mai greu loviți au fost românii și evreii, victime ale politicii de exterminare horthysto-fasciste. Numai în primul an de ocupație, în județele Ardealului de Nord Vest, au fost asasinați aproape 1000 de români, dintre care, 29 au fost uciși în Maramureș. Până la sfârșitul ocupației horthyste, zeci de mii de români au fost uciși, deportați, siliți să se refugieze în România, evreii au fost deportați în lagăre de exterminare, unde au sfârșit circa 100.000 de oameni... Atunci a fost domnia bestialității... a inumanului...

Printre asasinatelor în masă, săvârșite de horthyști, o tristă notorietate a căpătat și cel de la **Moisei**, județul Maramureș (aproape de Vișeu de Sus și Borșa), asemănător celor de la Oradour (Franța), Lidice (Cehoslovacia) sau din satele Ip și Treznea (județul Sălaj), Huedin (județul Cluj) sau Tărianu (județul Bihor).

Masacrul de la Moisei s-a produs în zilele retragerii trupelor maghiaro-germane din Transilvania și Maramureș, când ordinele erau, de a distruge tot în calea armatelor româno-sovietice.

Asasinatul s-a pregătit și s-a desfășurat cu o cruzime greu de imaginat. Sâmbătă, 14 octombrie 1944, pe la prânz, horthyștii din corpul de pază au primit din partea Comandamentului horthysto-fascist de evacuare, ordinul de a trece la lichidarea totală a arestaților din lagărul de la Vișeu de Sus. Trebuia ștearsă orice urmă!... Eliberarea Vișeului devenise o problemă de câteva ore, cel mult o zi – două.

La acea dată, în lagăr mai erau deținuți aproximativ 45 de oameni, dintre care un evreu iar restul români, originari din mai multe județe ale Transilvaniei. Toți erau acuzați de „trădare de patrie”, niciodată probată de vreo instanță. Vina lor era că erau români sau evrei! Era suficient pentru ca cineva să fie internat în lagăr sau să fie ucis.

Se pregătea, de fapt, deliberat, un nou masacru horthyst, împotriva unor oameni pașnici, nevinovați, țărani necăjiți; ca atâtea altele comise în cei patru ani de ocupație al teritoriului din nord-vestul României.

A fost ales din timp și locul crimei. Era nevoie de un loc mai retras de ochii lumii, pustiu, ceva mai departe de șoseaua principală. În Vișeu era mai greu de găsit un asemenea loc, de aceea, jandarmii „cu pene la chipiu” (tábör csendör), s-au oprit în extremitatea vestică a comunei Moisei, spre gara Borșa, unde erau două case izolate, părăsite. Aici au considerat că era locul potrivit. Populația din Moisei era evacuată, ici colo mai era câte un bătrân sau o bătrână care nu au plecat, împăcați cu soarta crudă și nedreaptă.

Misiunea masacrului celor peste 40 de arestați a primit-o o grupă de tábori csendör, formată din șase plutonieri instruiți pentru astfel de acțiuni, obișnuiți cu astfel de crime. Patru au plecat la Moisei pentru a pregăti locul asasinatului, iar doi spre Vișeu, de unde trebuiau să-i aducă pe arestați. Un camion cu prelată i-a transportat spre Moisei. Despre aceste momente, a relatat **Vasile Petean**, din Cluj, supraviețuitor al masacrului, relatare care datează din

octombrie 1946. Au fost urcați cu toții într-un camion, cu bagajul ce-l aveau și au plecat spre Moisei. Camionul a fost oprit în dreptul unei case, unde au fost coborâți 10 – 15 arestați, apoi au fost închiși în acea casă și împușcați pe ușa și ferestre. Restul oamenilor a fost transportat în a doua casă, mai spre Borșa, peste calea ferată. Jandarmii i-au închis în casă, după care, pe fereastră, unul dintre asasini le-a spus că „pentru faptul trădării, statul sfânt maghiar îi pedepsește cu moartea” (aceasta s-a spus în limba română) și li s-a permis apoi să fumeze o ultimă țigară, dacă ar fi dorit, după care li s-a ordonat să se culce pe scândura podelei. După aceea s-a tras cu armele automate cca 5 minute. „Apoi ne-au căutat, călcând peste noi cu bocancii și lovind cu baionetele pentru a vedea dacă mai trăiește cineva... Au vrut să aprindă casa, dar nu li s-a aprins bricheta... Așa am scăpat!” povestește **Vasile Petean**... „Casa s-a umplut de sânge, cam de patru degete”... Vasile Petean a stat printre morți, fiind doar rănit, de sâmbătă, 14 octombrie, până în 15 octombrie. Slăbit cum era, a ieșit pe fereastră, îndreptându-se spre apa Vișeuului, unde a ajuns la o casă locuită de o bătrână. Vasile Petean i-a spus ce a pățit și de unde vine, iar bătrâna i-a spus, la rându-i, că acea casă – a crimei - este a fiicei sale, refugiată din sat.

Martirii de la Moisei sunt: Andreica Ioan Vivat, Bejan Petru, Blaga Teodor, Buia Lazăr, Boieriu Mihai, Curticăpean V. Vasile, Curticăpean T. Vasile, Ghibuțiu Augustin, Gorea Simion, Grad Gheorghe – Abeloaei, Hosu Vasile, Oltean Vasile, Judecan Vasile, Oșorhean Ioan, Pop Ioan, Pelea Iacob, Pelea Ștefan, Pop Simion, Puni Vasile, Radu R. Mihai, Radu M. Mihai, Raica Alexandru, Sabău Ioan, Sabău Simion, Savina T. Vasile, Strete Ioan, Săcui Nicolae, Ștefan Gheorghe și Tomoiogă Ștefan-Șlică.

Moiseiul se înscrie între localitățile de referință ale istoriei celui de-al doilea război mondial: „Acest nume a căpătat în perimetrul românesc – și nu numai acolo – un statut de simbol al înfierării crimei fasciste, a arhanghelilor

cruzimii împotriva omului – cum i-a definit Geo Bogza – iubitor al păcii, al muncii, tot așa cum în conștiința lumii și-au câștigat rezonanța cunoscute nume ca: Guernica, Lidice, Oradour sau Marzobotto”.

În memoria lor și a tuturor care au avut de suferit de pe urma horthyștilor, adevărate bestii umane, sculptorul Vida Gheza a înălțat, la Moisei: **Ansamblul sculptural pentru țărani români asasinați în octombrie 1944, doar pentru vina că erau români în țara lor. Veșnica lor amintire și recunoștința generației de astăzi!**

În raport cu cele menționate în prezentul memoriu, solicităm Parlamentului României, ca prin lege, să declare comuna **Moisei – comună martir**.

Moisei, noiembrie 2007

INIȚIATOR,

Angela BUCIU

Deputat PRM de Maramureș

